

● **مریم نجارباشی**

● معلم و پژوهشگر تربیت رسانه

● **فرزانه ترابی**

● کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی

● **حدیث بندریان نژاد**

● آموزگار و کارشناس ارشد روان شناسی تربیتی



سواد زیست محیطی

حلقه گمشده آموزش

مقدمه

اگر آموزش سواد زیست محیطی به صورت مستمر در برنامه آموزش مدرسه ای قرار بگیرد، می تواند در بالا رفتن سطح دانش و اطلاعات زیست محیطی مؤثر واقع شود. تحقیقات نشان داده اند، پایین بودن سطح دانش زیست محیطی دانش آموزان می تواند ناشی از آموزش ناکارآمد مسائل زیست محیطی و بی اهمیت بودن این امر در برنامه آموزش باشد (پورمعصوم و همکاران، ۱۳۹۶). برای آنکه فرزندانمان و نسل های بعد نیز بتوانند در آرامش و بدون تهدیدهای غذایی، محیطی و اقلیمی زندگی کنند و از آنجا که آموزش سواد زیست محیطی به منزله آموزش مستمر و بی وقفه به نسل آینده است، ارتقای سطح دانش و آگاهی زیست محیطی بر سواد جامعه می افزاید.

ارتقای مهارت های زیست محیطی دانش آموزان به عنوان تصمیم سازان آینده و افزایش توانایی ها و رفتار مناسب با محیط پیرامون، به دانش و آگاهی همسو با آن نیاز دارد که از طریق آموزش و پرورش امکان پذیر می شود. انتقال محیط سالم به نسل های آینده، نیازمند بهبود نگرش، توسعه مهارت و مورد توجه قرار دادن ارزش هاست. این امر در سایه کسب سواد زیست محیطی محقق می شود.

کلیدواژه ها: سواد زیست محیطی، آموزش، یادگیری، توسعه مهارت



پنج ویژگی سواد زیست محیطی

مسئله زیست محیط یک مسئله جهانی است. قرن بیست و یکم به دلیل اهمیت زیست بوم (اکوسیستم) های متنوع جهان برای سلامت انسان، نشاط اقتصادی، عدالت اجتماعی و امنیت ملی، قرن محیط زیست نامیده شده است. چالش اصلی جامعه قرن بیست و یکم، آوردن ماهیت و دامنه تلاش انسان به رابطه ای پایدار با محیط زیست است (Stables, 2018).

در سال ۱۹۷۸ سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد (یونسکو) همایشی زیست محیطی را در تفلیس، اتحاد جماهیر شوروی سابق، برگزار کرد و پنج ویژگی سواد زیست محیطی را پیشنهاد کرد، از جمله: آگاهی و حساسیت نسبت به محیط زیست؛ درک مشکلات زیست محیطی و کسب تجربه؛ داشتن نگرانی های زیست محیطی؛ داشتن مهارت برای شناسایی و حل مشکلات زیست محیطی؛ شرکت در تمامی سطح های فعالیت برای حل مشکلات زیست محیطی.

سواد زیست محیطی را چگونه وارد آموزش کنیم؟

مانند سواد علمی، برای کسب سواد زیست محیطی، افراد به داشتن برخی ویژگی ها و عادات های روانی، از جمله تفکر انتقادی و خلاق، توانایی یافتن و سازمان دهی اطلاعات، شک و تردید، تفکر و برنامه ریزی نیاز دارند. رشته هایی که سواد زیست محیطی به آن ها مربوط می شود، بسیار بیشتر از حوزه هایی هستند که سواد علمی به آن ها مربوط می شود. افراد دارای سواد زیست محیطی باید در جنبه های گوناگون مانند اقتصاد و جغرافیا نیز سواد داشته باشند. از این رو، رویکردی که در آموزش سواد زیست محیطی اتخاذ می شود، تلفیقی است.

در حال حاضر، آموزش سواد زیست محیطی در مباحث نظام مدرسه ای از ابتدایی تا متوسطه وجود دارد، اما متأسفانه در بیشتر برنامه های درسی سنتی، معمولاً حفاظت از محیط زیست موضوعی حاشیه ای و اختیاری تلقی می شود. در حالی که می توان با تلفیق مباحث سواد زیست محیطی در درس های علوم تجربی، تعلیمات اجتماعی، فارسی، هنر و حتی ریاضی، این مباحث را برای دانش آموزان جذاب کرد. در آموزش های رسمی مدرسه های ابتدایی باید سعی بر آن باشد که محتوا با رشد فکری دانش آموزان متناسب و قابل آزمون با محیط اطراف باشد (Mohammadi et al., 2018). زیرا نگهداری از محیط زیست دانش و منشی است که باید

از کودکی آموخته شود تا به اعتقادی درونی تبدیل شود. در بسیاری از کشورهای جهان نیز آموزش های زیست محیطی در تلفیق با آموزش های رسمی قرار گرفته اند.

از سوی دیگر، محیط یادگیری خود زمینه قدرتمندی برای آموزش سواد زیست محیطی است. هنگامی که دانش آموزان هر روز در ساختمان ها و محوطه های مدرسه حرکت می کنند، در مورد تعامل انسان و محیط پیام های مهمی دریافت می کنند. به طور معمول، این پیام ها این الگو را تقویت می کنند که ظرفیت کره زمین برای استفاده از انرژی و منابع محدود است. از طرف دیگر، محیط مدرسه، از جمله ساختمان ها، زمین ها، استفاده از انرژی و منابع و تولید زباله می تواند این درک را تقویت کند که انسان ها در شبکه ای از منابع قرار گرفته و به آن وابسته اند (Maurer & Bogner, 2020). بنابراین، طراحی عामدانه محیط یادگیری به گونه ای که پیام هایی را در ارتباط با مسائل زیست محیطی به دانش آموزان گوشزد کند، در یادگیری سواد زیست محیطی مؤثر است و توجه و حساسیت دانش آموزان را به محیط زندگی خود جلب و نگرش حفظ و مراقبت از محیط زیست را در آنان درونی می کند.

جمع بندی

انسان در جایگاه اشرف مخلوقات در قبال حفظ محیط زیست مسئولیتی سنگین دارد. آموزش و پرورش یکی از نهادهایی است که می تواند پایه گذار رفتارهای درست زیست محیطی باشد. کودکان در دوره دبستان با کنجکاوی محیط اطراف خود را کندوکاو می کنند. بنابراین، ضروری است بر دانش و آگاهی های زیست محیطی و نگرش مثبت نسبت به محیط زیست در این دوران افزود.

منابع

۱. پورمعصوم، بهمن؛ فیاض، ایران دخت و بازرگان، سیمین (۱۳۹۶). شکل گیری سواد زیست محیطی کودکان بر اساس برنامه درسی راهبردی، برنامه ریزی چندبعدی و بسته یادگیری چندرسانه ای. فصل نامه علمی پژوهشی تعلیم و تربیت، ۳۳ (۱).

Maurer, M., & Bogner, F. X. (2020). Modelling environmental literacy with environmental knowledge, values and (reported) behaviour. *Studies in Educational Evaluation*, 65, 100863.

3. Mohammadi Ostadkelayeh, M., Zandi, B., Hatam, J., & Shobeiri, S. M. (2018). Design and Validation a Pattern of Integrated Curriculum in Environmental Education for Pre-Primary School Children. *Environmental Education and Sustainable Development*, 7(1), 115-126.

4. Stables, A. (2018). Environmental literacy: Functional, cultural, critical. The case of the SCAA guidelines. In *Environmental and Sustainability Education Policy* (pp. 154-163). Routledge.